

Το θαυμαστό φατσοβιβήδιο

επιτήρηση, κοινωνικότητα και τεχνοφλώροι στο facebook

Hαποικιοποίηση των κοινωνικών σχέσεων από τις νέες μηχανές της πληροφορικής προχωράει άλλοτε ταλαντεύομένη σε πειραματισμούς άλλοτε με ριζικές τομές. Τα πεδία στα οποία δοκιμάζονται οι δυνατότητες των μηχανών αυτών είναι πάμπολλα, παρόλα αυτά σε κάποιους τομείς των κοινωνικών σχέσεων επιφυλάσσεται μια ειδική "αντιμετώπιση". Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η τεράστιας σημασίας περιοχή των κοινωνικών σχέσεων που ονομάζεται "επικοινωνία" βρίσκεται στο στόχαστρο των ειδικών της εξουσίας, δεν υπάρχει αμφιβολία ακόμη ότι οι αλλαγές που διαδραματίζονται κάτω από την μύτη μας είναι τεράστιες και την βαρύτητα τους -όπως όλα δείχνουν- θα την κατανοήσουμε κατόπιν εορτής.

Τα αφεντικά μαστορεύουν με επιμέλεια διαφορετικές εννοήσεις και πρακτικές της επικοινωνίας. Τα "κοινωνικά δίκτυα" όπως το facebook, τα οποία αποτελούν ένα κομμάτι αυτής της διαφορετικής εννόησης της "επικοινωνίας", γνώρισαν την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα μία πρωτόγνωρη εξέλιξη και εξάπλωση: 700 εκατομμύρια είναι οι λογαριασμοί που ανοίχθηκαν και τα "προφίλ" που φτιάχτηκαν από το 2004 που το "φατσοβιβήδιο" ξεκίνησε από τους φοιτητικούς κοιτώνες του Harvard μέχρι σήμερα. Πάνω από τρία εκατομμύρια έχουν φτάσει οι λογαριασμοί του facebook στην ελλάδα την στιγμή που πάνω από τέσσερα εκατομμύρια συνδέσεις έχουν πλέον πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Αν κρίνουμε από τα σάλια που τρέχουν από τα ανοικτά στόματα των αφεντικών, αυτή η εξάπλωση του facebook και της ιδεολογίας που παράγει, ήταν ως ένα βαθμό ανέλπιστη. Η πίστη στην ιδεολογία της τεχνολογικής προόδου από την πλευρά των δυτικών υπηκόων ξεπερνά τις ίδιες τις βλέψεις των ιδιοκτητών της κοινωνίας: Η τεχνολογική αναδιάρθρωση προχωρά με την άμισθη εργασία, με την άμισθη συμμετοχή εκατομμύριων πρωτοκοσμικών που υποτίθεται πως "επικοινωνούν". Άλλα το ζήτημα δεν είναι μόνο εκεί. Αυτή η τυφλή εμπιστοσύνη στο τεχνολογικό ρεύμα οδήγησε - και μέσω του facebook και κάθε facebook- στην δημιουργία σε μηδενικό σχεδόν ιστορικό χρόνο, μιας από τις μεγαλύτερες βάσεις δεδομένων καταγραφής του πληθυσμού στην δύση. Ενός συστήματος πληροφοριών του οποίου η παραγωγική αξιοποίηση δημιουργεί το πλαίσιο ενός αναβαθμισμένου ελέγχου των κοινωνιών, μιας περισσότερο διεισδυτικής-real time- καταγραφής και επιτήρησης των υπηκόων.

Δεν είμαστε από αυτούς που θα μιλήσουμε για "μεγάλους αδελφούς" και λοιπές πλήρεις μεταφυσικής αφηγήσεις. Δεν είναι όμως και η πραγματικότητα των νέων μέσων κάτι που πρέπει να μας αφήσει αδιάφορους: πρέπει να διακρίνουμε τους μετασχηματισμούς εκείνους που αποτελούν κεντρικές καπιταλιστικές κατευθύνσεις, πρέπει να εντοπίσουμε τα πεδία του κοινωνικού που αυτοί επηρεάζουν και το σημαντικότερο όλων να δούμε τις σχέσεις και τους ανταγωνισμούς στους οποίους οι νέες τεχνολογίες συναρθρώνται με τον σύγχρονο φασισμό.

Η ιδεολογία μας σερβίρει λοιπόν "χαρμόσυνα" νέα: ο θαυμαστός καινούριος κόσμος των κοινωνικών δικτύων υπόσχεται μία νέου τύπου εικονική κοινωνικότητα, μία "απελευθερωτική" τεχνολογικοποιημένη κοινωνικότητα. Και έτσι γεμίζει ο κόσμος καλώδια και οι κοινωνίες αλυσίδες.

Όταν οι τεχνοφλώροι είναι το υπόδειγμα

Αυτό το πράγμα που λέγεται διαδίκτυο ήταν από τα σπάργανα του κάτι που δεν δοκίμαζε απλά να ξεπεράσει τους προφανείς περιορισμούς της συμβατικής επικοινωνίας με το παραδοσιακό τηλέφωνο, αλλά να εξερευνήσει τα όρια και τις δυνατότητες ενός είδους επικοινωνίας -όπως και της οργάνωσης των πληροφοριών και εικόνων- που μπορεί να επιτευχθεί με την μεσολάβηση μηχανών. Όταν από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και έπειτα, με την γενίκευση της χρήσης των personal computer άρχισαν να αναδεικνύονται και να εξελίσσονται οι δυνατότητες του διαδικτύου, οι τεχνοφετιχιστικές προσδοκίες οδηγήθηκαν σε παράκρουση: τα αφεντικά πιστέψανε ότι το διαδίκτυο μπορεί να είναι μία άμεση και καταλυτική απάντηση σε μία κρίση που διευρυνόταν ήδη τότε επικίνδυνα. Οι αμετροεπείς αυτές προσδοκίες κατέρρευσαν παταγωδώς στις αρχές του 2000 με την "φούσκα" του ηλεκτρονικού εμπορίου να "σκάει" και τις πρώιμες βλέψεις για λυσσαλέα καπιταλιστική αξιοποίηση του internet να λαμβάνουν ένα ηχηρό τέλος.

Όλοι πάνω κάτω οι ειδικοί της τεχνολογίας γνώριζαν από τότε ότι μία από τις κατευθύνσεις που όφειλε να οδηγήθει η παραγωγή λογισμικού ήταν αυτή που θα οδηγήσει στην δημιουργία μίας παραγωγικότερης αξιοποίησης των υπολογιστικών δυνατοτήτων των η/u. Με απλά λόγια: ο μέσος χρήστης χρησιμοποιεί ένα μικρό κομμάτι των δυνατοτήτων του μηχανήματος. Και αυτό έπρεπε και πρέπει να αλλάξει. Κατά συνέπεια καθετί που θα μπορούσε να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ ανθρώ-

πων και μηχανών αξιοποιώντας περισσότερες υπολογιστικές δυνατότητες, είναι για τα αφεντικά προς την σωστή κατεύθυνση...

Ταυτόχρονα η ανάπτυξη των multimedia (μουσική, εικόνες, βίντεο) και των videogames στους η/u, μπορούσε να δημιουργήσει το υπόβαθρο για την οργάνωση ενός νέου είδους φαινομενικής επικοινωνίας, ενός νέου είδους μεσολαβημένης διαδραστικής multimedia "διασύνδεσης". Τα πειράματα που έγιναν για μία τέτοια διαδραστική ηλεκτρονική επικοινωνία ήταν πολλά -κάποια μάλιστα και στο όνομα της "αυτοοργάνωσης"- και τα συμπεράσματα που βγήκαν χρήσιμα για τα αφεντικά.

Τελικά όμως αυτοί που θα έδιναν την ιδέα-κλειδί θα ήταν άνθρωποι γεννημένοι σε ώριμες θεαματικές κοινωνίες γαλουχημένοι εξολοκλήρου στις χάρες της είδους τεχνομαλακίας. Έτσι λοιπόν ένας 20χρονος τρόφιμος του Χάρβαρντ ήταν αυτός που θα συνελάμβανε την ιδέα και θα την πραγματοποιούσε. Την ιδέα του πώς μπορεί να συνδέσει κανείς εικονικά μέσω του ίντερνετ τους φλώρους συμφοιτητές του. Συγκεκριμένα την ιδέα της διασύνδεσης διαμέσου ενός εικονικού εαυτού που αντιπροσωπεύεται από ένα δυνητικά ανανεύμενο προφίλ, ενός σετ δηλαδή πληροφοριών και multimedia υλικού, που υποτίθεται εκφράζει ή αντανακλά την προσωπικότητα του κάθε χρήστη. Από εκεί και έπειτα η "κοινωνικότητα" αλγορίθμοποιείται μέσω απλών δυαδικών εντολών αποδοχής/απόρριψης: μου αρέσει/δεν μου αρέσει κ.ο.κ.

Πριν από αυτό όμως ο 20χρονος M. Zuckerberg που είχε αυτή την εξαίσια καπιταλιστική ιδέα, έπρεπε να υποκλέψει κακάροντας την βάση δεδομένων των φοιτητών του Harvard, επιβεβαιώνοντας τον κανόνα που θέλει κάθε κύκλος καπιταλιστικής αξιοποίησης να περιλαμβάνει μία "πρωταρχική συσσώρευση", έναν αρχικό σφετερισμό. Τι σήμαινε αυτός ο σφετερισμός; Τα προσωπικά στοιχεία εκατοντάδων φοιτητών είχαν υποκλαπεί και μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την παραδοσιακή ενασχόληση των διανοητικά νεκρών: το κουτσομπολί. Και πράγματι αυτά ήταν τα πρώτα βήματα της κοινωνικής δικτύωσης, ένα ασύστολο κουτσομπολί. Θα περίμενε κανείς ότι κάποιοι θα αντιδρούσαν. Και πράγματι κάποιοι αντέδρασαν. Οι περισσότεροι όμως ενθουσιάστηκαν. Ήταν μάλιστα τέτοιος ο ενθουσιασμός που ακόμα και η πειθαρχική ποινή που επέβαλαν οι πρυτανικές αρχές στον νεαρό σφετεριστή ήταν σχετικά μικρή. Οι περισσότεροι ήταν διατεθειμένοι να δώσουν εθελοντικά το "προφίλ" τους, να δώσουν μία "αλ-

γοριθμική” έκφραση του εαυτού τους μέσα σε ένα νέο εικονικό περιβάλλον. Όπως δήλωσε το 2007 ο φέρελπις Zuckerberg: “ο κόσμος δεν ενδιαφέρεται πλέον για την προστασία της ιδιωτικής του ζωής στο διαδίκτυο, αφού νιώθει πραγματικά άνετα όχι μόνο να μοιράζεται περισσότερες πληροφορίες διαφόρων ειδών, αλλά να τις μοιράζεται πιο ανοιχτά και με περισσότερους ανθρώπους”.

‘Οριμη θεαματική κοινωνικότητα

Ο διακαής πόθος του κεφαλαίου ήταν πάντα η γνώση, η πρόβλεψη της ανθρώπινης κοινωνικής συμπεριφοράς και δημιουργικότητας. Και από αυτή την σκοπιά, το δίπολο γνώση/εξουσία βρίσκεται στον πυρήνα της καπιταλιστικής επέκτασης. Στην δική μας περίπτωση, το ζήτημα είναι, το πώς μπορεί να επιτευχθεί ένα μηχανικό-πληροφοριακό-αλγορίθμικό μοντέλο το οποίο να δίνει μία κατά το δυνατόν “ρεαλιστική” περιγραφή της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Σε αυτή την κατεύθυνση το “προφίλ” και το “μου αρέσει” του facebook είναι οι βάσεις ενός τέτοιου “ρεαλιστικού” μοντέλου το οποίο μπορεί να “δουλεύει”, προσομοιώνοντας ανθρώπινα εγώ και σχέσεις πολύ καλύτερα από ένα δυσνόητο μοντέλο ενός καθηγητή τεχνητής νοημοσύνης. Γιατί τελικά αυτό που κατάφερε το facebook, ήταν να κατανοήσει το επίπεδο αλλοτρίωσης των σχέσεων και υποβιβασμού της επικοινωνίας στις σύγχρονες θεαματικές κοινωνίες και να τις “κουρδίσει” στον δικό του ρυθμό, οργανώνοντάς τες γύρω από την εικονική κοινωνικότητα που δημιούργησε.

Αν σε ένα πρώτο επίπεδο αυτό που είχε σημασία στο διαδίκτυο ήταν η παραγωγική χρήση και οργάνωση της πληροφορίας όπως εκφράστηκε με την ανάπτυξη των μηχανών αναζήτησης σαν το google, τώρα το facebook προτάσσει την παραγωγή χρήσιμων καπιταλιστικά πληροφοριών που θα έχουν στοχευμένο και άμεσο περιεχόμενο το οποίο θα μπορεί να είναι αξιοποιήσιμο. Τι εννοούμε αξιοποιήσιμο;

Από την μία έχουμε την αξιοποίηση με την στενά οικονομική εμπορική έννοια: η γνώση των προτιμήσεων εκατοντάδων εκατομμυρίων και ακόμη περισσότερο η γνώση των αλλαγών αυτών των προτιμήσεων μεταφράζεται σε εμπορική αξία. Το facebook αποτελεί μοναδική στα καπιταλιστικά χρονικά πηγή πληροφοριών για μία σε πραγματικό χρόνο κοινωνική χαρτογράφηση. Από την άλλη αποτελεί έναν σταθμό στην προσπάθεια για μετασχηματισμό της επικοινωνίας με κέντρο την διαδραστικότητα. Η περίφραγμη αυτή διαδραστικότητα που βρίσκει συμμάχους σε όλο το πολιτικό φάσμα-από την άκρα δεξιά μέχρι την άκρα αριστερά και πιο πέρα είναι ένα ακόμη προϊόν των ώριμων θεαματικά κοινωνιών. Τι στιγμή που η κατανάλωση εμπορευμάτων και η ταύτιση με αυτά αποτελεί μία καθολική αλήθεια, το κεφάλαιο έχει την δυνατότητα να προσφέρει περισσότερη “δημοκρατία”, να προσφέρει περισσότερη “συμμετοχικότητα”. Η virtual ψευδαίσθηση της συμμετοχής και της κοινότητας είναι ένα μόνο αποτέλεσμα της εισόδου των νέων μέσων

στις δυτικές κοινωνίες του 21ου αιώνα. Και οι πάντες μοιάζουν ιδιαίτερα ευτυχείς για αυτήν την εξέλιξη.

Βέβαια, ενώ από την μία κατασκευάζεται η ψευδαίσθηση της δημιουργίας και της συμμετοχής από την άλλη αυτή η διαδικασία προκαλεί όλο και περισσότερο πονοκέφαλο στους δυτικούς υπηκόους, στο βαθμό που αυτή η συμμετοχή αφήνει εκτεθειμένα τα “προσωπικά δεδομένα” σε έναν κάποιον “δημόσιο χώρο”.

H mainstream κριτική του facebook σχετίζεται με τα περίφημα “προσωπικά δεδομένα” τα οποία είναι λάστιχο: την στιγμή που όλο και περισσότεροι είναι διατεθειμένοι να δείξουν τα βρακιά τους, εκνευρίζονται όταν φαίνεται η γύμνια τους...

To πρόβλημα εδώ δεν είναι η προστασία των προσωπικών δεδομένων, αλλά η δημιουργία τους. Μιλάμε δηλαδή για την δημιουργία των “προσωπικών δεδομένων” ως τον υποβιβασμό του ανθρώπου σε δεδομένα, την απόπειρα κωδικοποίησης των ανθρώπινων συμπεριφορών, επιθυμιών, προτιμήσεων, και την εγγραφή τους σε συγκεκριμένες νόρμες με σκοπό την καπιταλιστική αξιοποίηση. Από την στιγμή που αυτές δημιουργούνται και αποδεχόμαστε την σημασία και το νόημα τους ως “δεδομένων”, έχει μικρή σημασία πλέον η προστασία τους. Το παιχνίδι έχει ήδη καθείται.

Φατσοβιβλίο και επιτήρηση

Με δεκατέσσερις φωτογραφίες σας, έχουμε τη δυνατότητα να προσδιορίσουμε την ταυτότητά σας... Νομίζετε πως δεν υπάρχουν δεκατέσσερις φωτογραφίες σας στον ίστο; Υπάρχουν οι φωτογραφίες του Facebook... Σε έναν κόσμο γεμάτο ασύμμετρες απειλές, η πραγματική ανωνυμία είναι πολύ επικίνδυνη... Χρειαζόμαστε ένα αξιόπιστο σύστημα εξακρίβωσης της ταυτότητας -και το καλύτερο παράδειγμα μιας τέτοιας υπηρεσίας σήμερα είναι το Facebook... Οι κυβερνήσεις στο τέλος θα φτάσουν να το απαιτούν από τους ανθρώπους

Έρικ Σμιθ, πρόεδρος και γενικός διευθυντής της google

Οι κύριος τεχνοκράτης διαχειριστής βάσεων δεδομένων του κυβερνοχώρου είναι προκλητικά αμετροεπής, βυθισμένος στην ευφορία της επιτυχίας των αλγορίθμων του. Εντούτοις δείχνει με ωμή παραστατικότητα την κατεύθυνση την οποία διαγράφουν “κόλπα” όπως το facebook. Δεν βλέπουμε πουθενά σε αυτές τις γραμμές τίποτα για “επανάσταση”, τίποτα για “ελευθερία” του διαδικτύου, τίποτα για νέες ευκαιρίες κτλ κτλ. Αυτό που βλέπουμε στο τέλος των λεγομένων του κυρίου google, είναι ότι αύριο-μεθαύριο τα κράτη “θα φτάσουν να το απαιτούν από τους ανθρώπους”. Πώς είναι δυνατόν ρωτάμε λοιπόν να κυκλοφορεί τόσο ευρέως μια ιδεολογία που αποθεώνει τέτοιους είδους μαλακίες και να ανεμίζει τα λάβαρα της “επανάστασης του facebook”. Πώς είναι δυνατή μια τέτοια αντιστροφή την οποία ο καθένας που έχει μία στάλα

κοινωνικής-ταξικής συνείδησης θα έπρεπε να είχε διακρίνει και απορρίψει; Γιατί λοιπόν δεν στήθηκαν εγκαίρως τα φράγματα ενάντια στην μετατροπή των ανθρώπων σε δεδομένα που πλημμυρίζουν πλέον τα εικονικά δίκτυα και τους κυβερνοχώρους;

Πολλά θα μπορούσαν να λεχθούν για αποπήματα του πρόσφατου παρελθόντος τα οποία καλλιέργησαν την σύγχυση και την βλακεία στον τρόπο με τον οποίο πρέπει να νοούνται κριτικά ή να χρησιμοποιούνται οι νέες τεχνολογίες από αυτούς και αυτές που λογίζονται ως “κινηματικοί” ή γενικότερα “αμφισβητίες”. Κάτι από την μεσολάβηση των indymedia ή κάτι από το “καλή φάση το myspace” και έτσι όσοι αντιμετωπίζουν κριτικά τα πράγματα θεωρούνται από τεχνοφοβικοί έως άσκετοι. Ο λόγος που θέτει σε ριζική κριτική την τεχνολογική πρόοδο από ταξική σκοπιά έφτασε να λογίζεται ως “συντηρητική” προσκόλληση στο παρελθόν τη στιγμή που τα “τρομερά” νέα μέσα κατακτούν τον κόσμο. Με αυτόν τον τρόπο μέσα από μία αντεστραφμένη μεταφυσική που κυριαρχεί παντού -και στους κύκλους των αντικαθεστωτικών- οι μετασχηματισμοί που επιβάλουν τα νέα μέσα συσκοτίζονται.

Τι μπορούμε να περιμένουμε από τα “κοινωνικά δίκτυα”, από ιστορίες τύπου “facebook”; Σίγουρα όχι χαρμόσυνα νέα. Γνωρίζουμε ήδη ότι εταιρίες όπως το facebook και το google υπόκεινται στον διακριτικό ή ωμό έλεγχο των κρατών. Και δεν μιλάμε για το ότι ο τάδε ή ο δείνα δικτάτορας έκλεισε την πρόσβαση στο διαδίκτυο. Μιλάμε για το γεγονός ότι τα δυτικά καπιταλιστικά κράτη έχουν αρχίσει ήδη να παρεμβαίνουν αξιοποιώντας το περιεχόμενο των “κοινωνικών δικτύων”. Μπάτσοι και δικαστικοί, ειδικοί του ελέγχου και της στατιστικής, επικοινωνιολόγοι και διαφημιστές εμφανίζονται άλλοι δειλάδειλά άλλοι πιο αποφασιστικά στα τεκταινόμενα. Το FBI έχει κάνει ήδη τις πρώτες συλλήψεις με την βοήθεια του facebook...

Το ζήτημα είναι λοιπόν ο τεράστιος θησαυρός που παραχωρήθηκε εθελοντικά από εκατοντάδες εκατομμύρια: μία τεράστια φρέσκια βάση δεδομένων καταγραφής των δυτικών πληθυσμών και σίγουρα των εργατικών τάξεων. Είναι σε θέση τα αφεντικά να την αξιοποιήσουν ουσιαστικά καθώς η κρίση παροξύνεται καθώς οι συγκρούσεις γενικεύονται; Πιθανότατα...

Καθώς ο φετιχισμός της τεχνολογίας φλυαρεί εκκωφαντικά και η ιδεολογία που παράγει μπετονάρει τις ψευδαισθήσεις και πλαστογραφεί την ιστορία βρισκόμαστε ολοένα και περισσότερο έκπληκτοι και αντιμέτωποι με δυνάμεις που αδυνατούμε να κατανήσουμε και να ελέγχουμε. Πάντως ο Gil Scott-Heron είχε τραγουδήσει σε μία εποχή ανταρσιών ότι η επανάσταση δεν θα παιχθεί στην τηλεόραση. Μπορούμε να πούμε για την δικιά μας εποχή με σιγουρία ότι η επανάσταση δεν θα παιχθεί στο facebook. Για την αντεπανάσταση δεν είμαστε καθόλου σιγουροί...